

FENAN 1, FLYGKOMPASSEN 1 M.FL. | SJÖFLYGVÄGEN 40 | HÄGERNÄS STRAND | TÄBY

ANTIKVARISK UTREDNING | 2020-02-07, REV. 2020-04-29

FENAN 1, FLYGKOMPASSEN 1 M.FL. | SJÖFLYGVÄGEN 40 | HÄGERNÄS STRAND | TÄBY

ANTIKNVARISK UTREDNING, 2020-02-07, rev. 2020-04-29

UPPDRAGSGIVARE

IKANO BOSTAD/AROS BOSTAD/PANZARVEST

MEDVERKANDE ANTIKNVARIE

Lisa Sundström, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

GRANSKNING

Anna Krus, byggnadsantikvarie, certifierad sakkunnig kontrollant av kulturvärden - K, Tengbom

FOTO

Lisa Sundström om inget annan anges.

Tengbomgruppen ab
Katarinavägen 15
Box 1230
111 82 Stockholm
telefon: 08-412 52 00
www.tengbom.se
org.nr. 56329-9113

INNEHÅLL

1. INLEDNING

Bakgrund och syfte
Avgränsning
Metod

s. 4

2. KULTURHISTORISKT LAGSKYDD OCH PLANER

Täby kommuns bevarandeplan
Fördjupad översiktsplan för F2-området Södra Hägernäs
Gällande planer
Plan- och bygglagen
Kulturmiljölagen

s. 6

3. HISTORIA OCH UTVECKLING

Hägernäs
Fastigheten Fenan 1
Fastigheterna Flygkompassen 1, Stjärnmotorn 1 och 2, Höjdmätaren 1

s. 12

4. OMRÅDET OCH BEBYGGELSENS KULTURHISTORISKA VÄRDE

Hägernäs strand
Fastigheterna Flygkompassen 1, Stjärnmotorn 1 och 2, Höjdmätaren 1
Fastigheten Fenan 1

s. 20

5. VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

F.d. Tygförråd - Fastigheten Fenan 1
F.d. Fordonsförråd - Fastigheten Fenan 1
Tomt Fastigheten Fenan 1
Känsligt/Tåligt

s. 22

6. REKOMMENDATIONER FÖR TILLVARATAGANDE BEFINTLIG OCH NY BEBYGGELSE PÅ PLATSEN

Befintlig bebyggelse fastigheten Fenan 1
Kvaliteter att återskapa
Utveckling och tillägg
Ny bebyggelse

s. 30

7. KÄLLOR

Litteratur och rapporter
Internet
Arkiv

s. 32

1. INLEDNING

BAKGRUND OCH SYFTE

För fastigheterna Fenan 1 och Flygkompassen 1 m.fl. pågår arbete med ny detaljplan. Inför arbetet finns behov av att ta fram ett underlag som tydliggör vilka kulturhistoriska värden som finns inom och i anslutning till planområdet.

Den antikvariska utredningen avser att tydliggöra hur de kulturhistoriska värdena i och i anslutning till planområdet kan beaktas i detaljplan och hur denna ska utformas för att uppfylla lagstiftningens krav vad avser kulturhistoriska värden.

Planområdet ligger i Hägernäs strand där Marinen år 1918 anlade en flygskola. Under åren 1949-1974 var platsen för Roslagens flygflottilj även kallad F2 - Hägernäs. En fördjupad översiktsplan för området togs fram år 2000 som pekar ut en byggnad på fastigheten Fenan 1 som bevarandevärd.

Föreliggande utredning ska undersöka och beskriva kulturhistoriska värden inom och i anslutning till planområdet med särskild undersökning och bedömning av byggnaden på fastigheten Fenan 1.

AVGRÄNSNING

Föreliggande antikvariska utredning behandlar kulturhistoriska värden avseende planområdet samt övergripande avseende angränsande kulturmiljö.

METOD

Som analysmetod för att beskriva den fysiska miljön har en metod kallad Dive används. Analysmetoden är utarbetad med syfte att få ökad kunskap och förståelse för den fysiska miljön för att klargöra hur kulturhistoriska värden och kvaliteter kan tas tillvara som en gemensam tillgång vid utvecklingen av ett område och ska besvara följande grundläggande frågor:

- Vad berättar dagens landskap och miljö om områdets ursprung och utveckling?
- Vilka karaktärsdrag har haft betydelse i förhållande till ortens utveckling?
- Vilka historiska karaktärsdrag har speciellt värde, kan de utvecklas och var går gränserna för vad de tål?
- Hur kan utpekade historiska karaktärsdrag och resurser i området förvaltas och utvecklas?

Metoden består av de fyra stegen, describe, interpret, valuate och enable.

Vid bedömning av byggnadens värde samt hur bebyggelsens kulturhistoriska värden ska skyddas och tas tillvara har vägledning i BBR samt Boverkets råd om skydd av kulturvärden används för att säkerställa att lagstiftningens krav uppfylls.

UPPLÄGG

Describe/Beskriv

Sammanställning och beskrivning av områdets historia och utveckling.

Interpret/Tolka

Beskrivning av områdets historiska betydelse.

Valuate/Värdera

Definition av utredningsområdets kulturhistoriska värden samt (kulturvärdenas känslighet/tåligt för förändring)

Enable/Aktivera

Principer och riktlinjer för kulturmiljön i en planeringsprocess.

Hägernäs strand.

Detaljplanområdet omfattar fastigheterna Fenan 1, Flygkompassen 1, Höjdmätaren 1 och Stjärnmotorn 1 och 2. Täbykartan.

2. KULTURHISTORISKT LAGSKYDD OCH PLANER

TÄBY KOMMUNS BEVARANDEPLAN

I bevarandeplan för Täby kommun utpekas inte området som särskilt kulturhistoriskt intressant. Vissa byggnader inom området pekas dock ut som särskilt kulturhistoriskt intressanta då de väl speglar områdets historia, bl a Kanslihuset.

FÖRDJUPAD ÖVERSIKTSPLAN FÖR F2-OMRÅDET I SÖDRA HÄGERNÄS

En fördjupad översiktsplan togs fram för att utgöra program för detaljplanering och utbyggnad av området år 2000. Vid exploatering av området uttrycks att områdets kulturhistoriska bakgrund och karaktär ska bevaras. Bevarade byggnaderna ska bibehålla del av sin ursprungsmiljö.

Mål av vikt för kommande plan nämns bl.a. att:

- Ett viktigt planeringsmål är att bevara värdefull vegetation och värdefull bebyggelse.
- Byggnader och utemiljö skall utformas med en hög ambitionsnivå.
- De stora öppna gräsytona skall bevaras och kontakten med vattnet förstärkas.

I den fördjupade översiktsplanen pekades byggnader som ansågs bevarandevärda ut, bl a Kanslihuset med omgivande byggnader. Tygförrådsbyggnaden på fastigheten Fenan 1 avsågs bevaras och ges expansionsutrymme. På fastigheten föreslogs två nya kontorshus i 2 våning och ca 2000 kvm BTA föreslogs i nordvästra delen av området med ny tillfart från Sjöflygvägen. För fastigheterna Flygkompassen, Stjärnmotorn bebyggda med kontors- och industribyggnader föreslogs inga förändringar. För fastigheten Höjdmätaren föreslogs möjlighet till kompletterande kontorsbebyggelse. Här trycktes på att byggnadernas utformning är betydelsefull då de kommer att avgränsa verksamhetsområdet mot ett planerat rekreations/parkområde.

PÅGÅENDE PLANERING SÖDRA HÄGERNÄS

Södra Hägernäs anges ha en stor utvecklingspotential och intresset är stort för att utveckla bostäder och arbetsplatser i området. Kollektivtrafikförbindelserna är goda med Roslagsbanans station i Hägernäs. Området har närhet till vatten, naturområden och idrottsanläggningar.

I området finns kulturhistoriska spår från bland annat marinflygflottiljen och Roslagens flygkår. En stadsutveckling pågår i området genom ett flertal pågående eller kommande detaljplaneprojekt. Totalt omfattar de pågående och kommande uppdragen ca 800 nya bostäder. Kopp-lingarna till både centrala Täby och Arninge Ullna kan utvecklas. Planeringsförutsättningarna i Södra Hägernäs skiljer sig från den centrala stadskärnan och Arninge-Ullna genom att övergripande målsättningar ännu inte tagits fram.

TÄBY KOMMUNS ÖVERSIKTSPLAN 2010

I gällande översiktsplan för Täby är detaljplanområdet redovisat som huvudsakligen arbetsplatser. Området mellan fastigheten Höjdmätaren och vattnet vid Hägernäs strand anges som område med höga rekreativa värden.

START-PM NY DETALJPLAN FÖR FASTIGHETERNA FENAN 1 M.FL.

Målet för projektet är att upprätta en ny detaljplan för fastigheterna Fenan 1, Flygkompassen 1, Höjdmätaren 1, Stjärnmotorn 1 och 2 med syfte att uppföra stadsbebyggelse för bostadsändamål med kommersiella lokaler i bottenvåningen i primära läge och förskola, i en kvalitativ stadsmiljö som skapar förutsättningar för en långsiktigt hållbar utveckling av Tåbys regionala stadskärna.

En viktig förutsättning för detaljplanearbetet anges att bevara den äldre tegelbyggnaden som har sitt ursprung från F2-eran och den stora ek som finns på fastigheten.

TÄBY KOMMUNS ARKITEKTURPROGRAM

Täby kommun ansvarar för en god bebyggd miljö enligt riksdagens miljö kvalitetsmål en God bebyggd miljö vilket innebär att kulturvärden i bebyggd miljö: det kulturella, historiska och arkitektoniska arvet i form av värdefulla byggnader och bebyggelsemiljöer samt platser och landskap bevaras, användas och utvecklas.

I Täby kommuns arkitekturprogram anges att:

”Hänsyn till kulturhistoriska värden handlar om att bygga vidare på de särdrag och egenskaper som redan finns, att lyfta fram värden i befintliga miljöer och om att värna samt förstärka dessa vid stadsutvecklingen. På så sätt blir det fortsatt möjligt att läsa staden och se sammanhangen. Det handlar om att fortsätta bygga staden utifrån dess särdrag, identitet och historia.

Utveckling av stadskärnan ska ske med utgångspunkt i Tåbys identitet och historia. Vid planering bör kulturhistoriska värden från alla epoker beaktas, och ambitionen bör vara att använda historien och befintliga miljöer som en resurs för att skapa värden och identitet i den regionala stadskärnan. I en hållbar planering berikar, används och utvecklas en mångfald av kulturmiljöer. Värdefulla kulturmiljöer kan behöva skyddas från framtida påverkan genom skydds- och varsamhetsbestämmelser.”

GÄLLANDE PLANER

Området omfattas av fyra olika detaljplaner.

För F2-området i södra Hägernäs gäller detaljplan D178, 2002. Planen syftar till att bevara värdefull vegetation och bebyggelse som finns inom planområdet. Kanslihus med omgivande byggnader är i plan försedda med skyddsbestämmelser (q=Kulturhistorisk värdefull miljö. Byggnader och område från ej förvanskas.) Tillkommande bebyggelse ska anpassas till befintlig bevarad bebyggelse.

För Fenan 1 gäller detaljplan D220, 2006. Planens syfte var att ge möjlighet till ökat inslag av lagerverksamhet och partihandel på fastigheten samt avstyckning för en kontorsfastighet. Inom planområdet har en gammal ek och ett antal befintliga björkar skyddsbestämmelser. Planen omfattar inget skydd för befintliga bebyggelsens kulturhistoriska värden.

Stjärnmotorn 1 och 2, D040, 1990, Anger mark avsett för småindustriändamål.

Gällande plan för Fenan 1. Plan D220. Planens syfte var att ge möjlighet till ökat inslag av lagerverksamhet och partihandel på fastigheten samt avstyckning för en kontorsfastighet. Prickad mark får inte bebyggas. För en gammal ek anges n2 innebärande att den inte får fällas. För befintliga värdefulla träd (markerade på planen) anges att dessa ska bevaras. Marklov krävs för trädfällning. Ges marklov skall nyplantering av träd ske.

PLAN- OCH BYGGLAGEN (PBL)

Plan- och bygglagen ställer krav vid planläggning och byggande. De allmänna intressen som ska beaktas vid planläggning av bebyggelse samt krav som ställs på byggnader anges i plan- och bygglagen. Vid planläggning ska bebyggelseområdets särskilda historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden skyddas (PBL 2 kap. 6§). Ändringar och tillägg i bebyggelsen ska göras varsamt så att befintliga karaktärsdrag respekteras och tillvaratas. Det är kommunerna som har ansvar för kulturmiljöfrågor utifrån bestämmelserna i plan- och bygglagen (PBL). Av lagen framgår bl.a. att vid:

Planläggning och ny bebyggelse

Planläggning ska ske med hänsyn till natur- och kulturvärden och främja en estetiskt tilltalande utformning av bebyggelse (PBL 2 kap. 3-4§§).

Planläggning och bebyggelse ska utformas och placeras på den avsedda marken på ett sätt som är lämpligt med hänsyn till stads- och landskapsbilden, natur- och kulturvärdena på platsen och intresset av en god helhetsverka (PBL 2 kap. 6§). En byggnad ska ha en god form-, färg- och materialverkan (PBL 8 kap. 1§)

Särskilt värdefull bebyggelse

Vid ansökningar om bygglov skall kommunen bland annat kontrollera att byggnader, som är särskilt värdefulla från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt inte förvanskas.

”En byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt får inte förvanskas” (PBL 8 kap. 13 §).

”Om byggnadsverket är särskilt värdefullt från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt, ska det underhållas så att de särskilda värdena bevaras” (PBL 8 kap. 14 §).

Förvanskningsförbudet gäller även anläggningar, tomter (som omfattas av skyddsbestämmelser i en detaljplan eller i områdesbestämmelser), allmänna platser och bebyggelseområden.

All bebyggelse

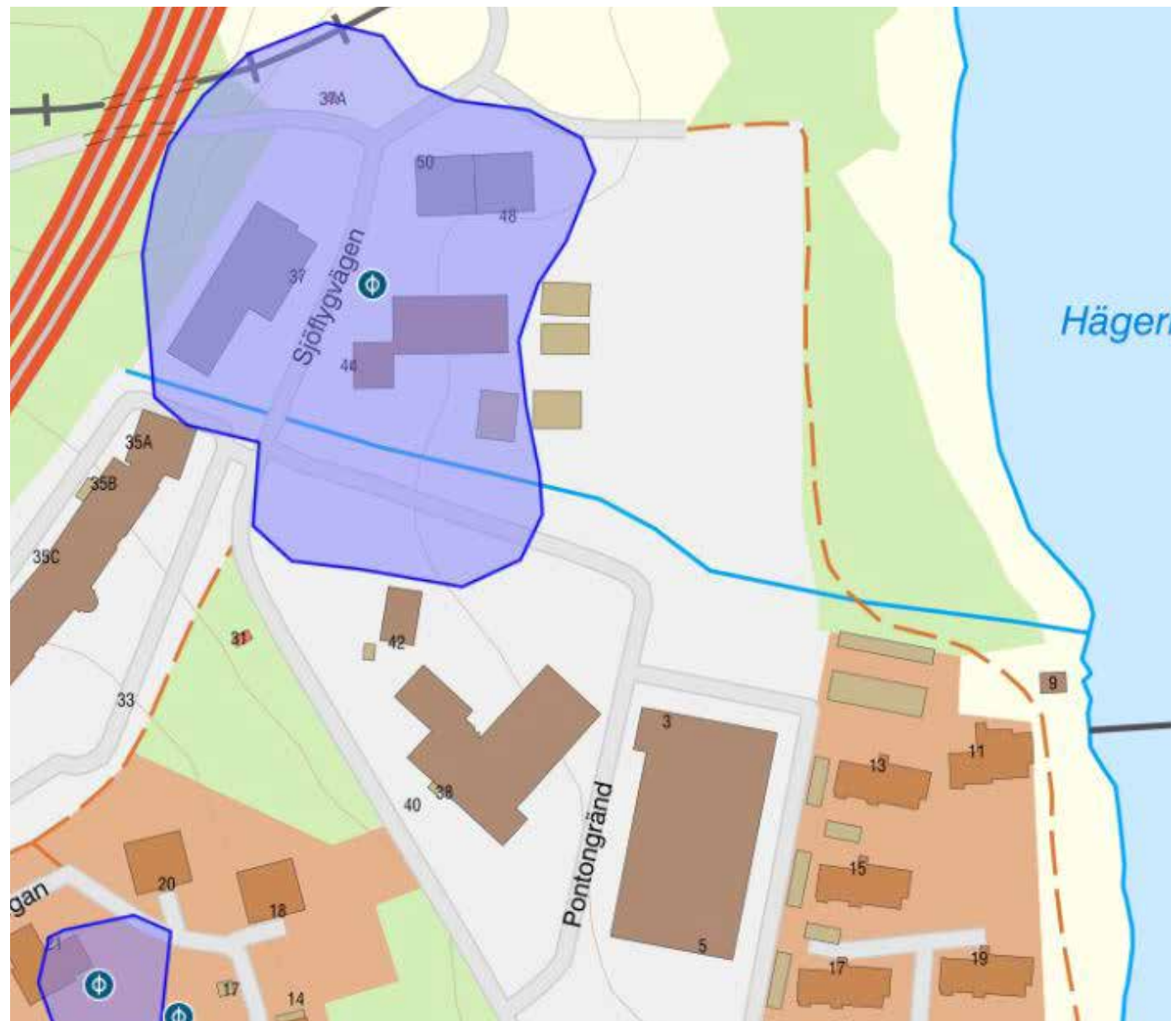
Oavsett om en byggnad är särskilt värdefull eller inte ska ändringar alltid utföras varsamt så att byggnadens karaktärsdrag och värden inte går förlorade.

För alla befintliga byggnader gäller att ett byggnadsverk ska hållas i värdat skick och underhållas så att dess utformning och tekniska egenskaper bevaras. Underhållet ska anpassas till omgivningens karaktär och byggnadsverkets värde från historisk, kulturhistorisk, miljömässig och konstnärlig synpunkt.

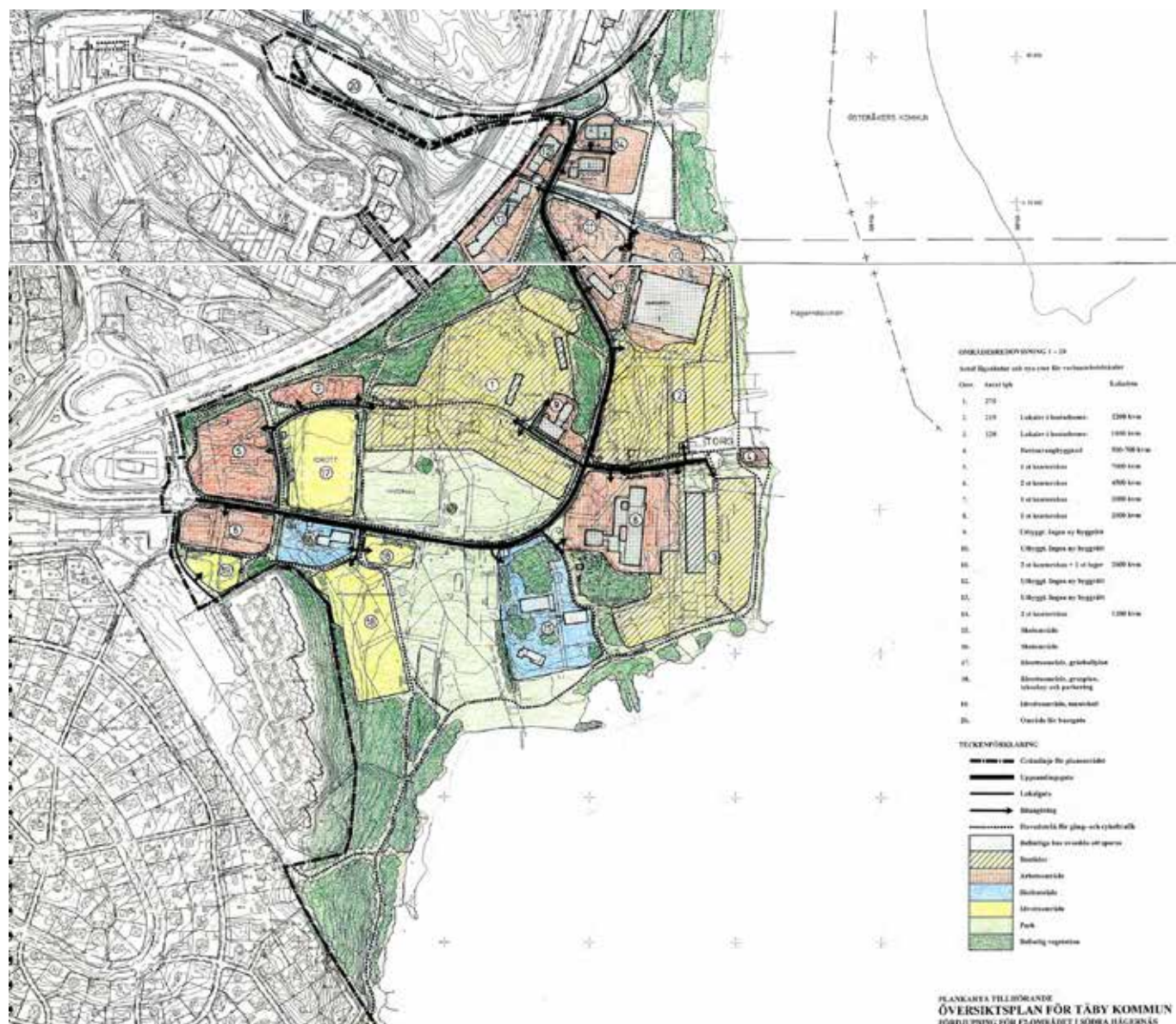
”Ändring av en byggnad och flyttning av en byggnad ska utföras varsamt så att man tar hänsyn till byggnadens karaktärsdrag och tar till vara byggnadens tekniska, historiska, kulturhistoriska, miljömässiga och konstnärliga värden” (PBL 8 kap. 17 §).

KULTURMILJÖLAGEN (KML)

Del av planområdet är registrerad som möjlig fornlämning (Täby 404:1) och utgörs av Hägernäs bytomt. Fornlämning skyddas enligt kulturmiljölagen. Länsstyrelsen lämnar information om arbeten som berör fornlämningar.

Del av planområdet rymmer en möjlig fornlämning som utgörs av Hägernäs bytomt. Karta ur fornsök.

Områdesredovisning med befintliga byggnader ur Fördjupad översiktsplan för F2-Hägerås, 2000.

Illustration, förslag på utformning av ny bebyggelse i F2-området i Hägernäs med bevarande av befintlig bebyggelse. Ur fördjupad översiktsplan för F2-Hägernäs, 2000.

3. HÄGERNÄS HISTORIA OCH UTVECKLING

HÄGERNÄS

Hägernäs ägdes i äldre tid av godset Rydboholm. Namnet sägs ha kommit från de hägrar som häckade vid Stora Värtan. På 1500-talet låg här Hägernäs by som utgjordes av två gårdar. Gården Hägernäs fanns kvar in till år 1979 då den drabbades av eldsvåda. År 1980 revs resterande delar av gården.

Hägernäs gård och mark såldes till Kungliga Marinförvaltningen av greven på Rydboholm år 1919. Här skulle Marinen bygga en flygstation och en skola för marinflygare. Under åren 1919-1926 användes flygstationen vid Hägernäs som vinterflygskola och från 1926 för Svenska flygvapnets marinflygflottilj för sjöplan.

Till en början uppfördes endast mindre anordningar som flyghangar och provisoriska skjul. Först 1929-30 uppfördes kanslihus, gymnastikhus, vattentorn och ett bostadshus för förvaltaren.

År 1936 bildades Kungliga Roslagens flygflottilj och under 1930- och 40-talet utvecklades området för verksamheten med fler byggnader för kaserner, mässbyggnader, sjukhusbyggnad, hangarer, verkstäder m.m.

Marinflyget utvecklades år 1949 och flottiljen omorganiserades till Roslagens flygkår som arbetade med flygräddning och skolförband. 1959 utvecklades flygverksamheten och inriktade sig på verksamhet för markutbildning inom flygvapnet.

Flygkåren lades ned år 1974 då all verksamhet upphörde eller omlokaliserades.

På flygflottiljens område har ett bostadsområde under senare år växt fram som idag kallas Hägernäs strand och som bebyggts med flerfamiljshus, affärlokaler och restauranger. Flera av flygflottiljens byggnader har bevarats och inkorporerats i området och används i nya verksamheter.

Flygfoto över Hägernäs strand. Under senare år har ett bostadsområde växt fram. Byggnader från flygflottiljens verksamhet har inkorporerats i området och används i nya verksamheter.

Bl a används områdets Kanslihus från 1929-30 som förskola och en hangar har byggts om till parkeringshus. F.d. kasernbyggnader har omvandlats till restaurang- och kontorsverksamhet. I området finns en sjöflygplansklubb i privat regi.

F2 - Hägernäs vid 1900-talets mitt. Ekonomiska kartan 1952. Aktuellt detaljplanområde inom röd markering.

Kanslihuset uppfört år 1929. Foto: Larsson, 1932, Digitalt museum.

Flygbild över del av kasernområdet under 1970-talet. Foto: Erik Claesson, 1970, Kulturmiljöbild, RAÄ.

F.d. Sjukvårdsavdelning i funktionalistisk stil uppförd under 1930-tal. Foto: Kindström, 1942, Digitalt museum,

Flyghangar. Foto: Sjöhistoriska museets samlingar, Digitalt museum.

FASTIGHETEN FENAN 1

TYGFÖRRÅD

Tygförrådet på fastigheten Fenan 1 uppfördes år 1944 efter ritningar upprättade av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning. Byggnaden avsågs att användas till tygförråd med avdelningar för bl.a. fallskärmsupphängning. Efter samma ritningar uppfördes även ett flygförråd vid Kungliga Södertörns flygflottilj. Denna byggnad är idag riven.

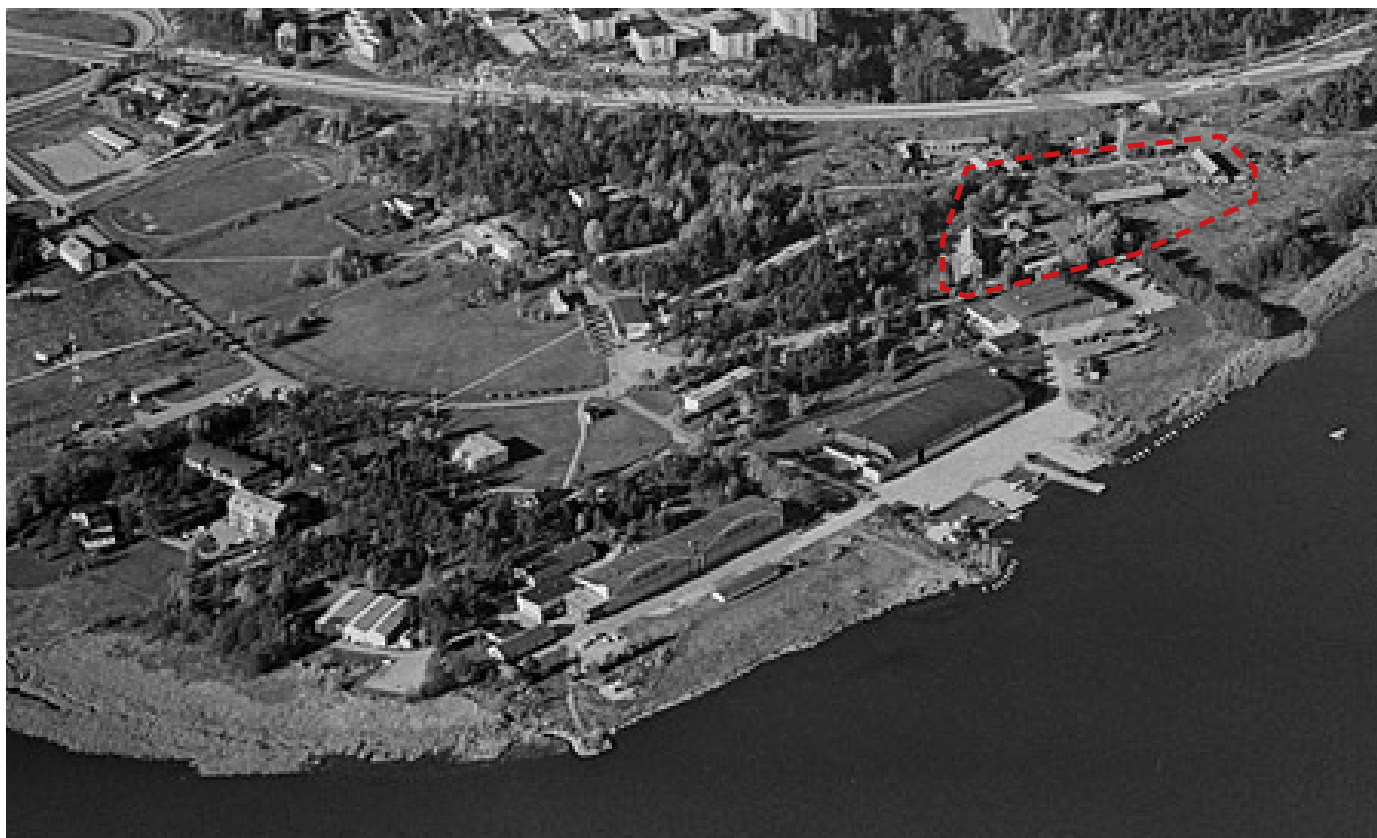
F.d. tygförråd år 2000. Foto: Anna Ulfstrand, Stockholms läns museum, år 2000.

År 2006 byggdes tygförrådet till med en lagerbyggnad och år 2012 med en tillbyggnad för frysrum. År 2010 tillfogades byggnaden ny entréramp. Invändigt har byggnaden om-disponerats bl.a. 2008. År 2015 inreddes vindsvåningen.

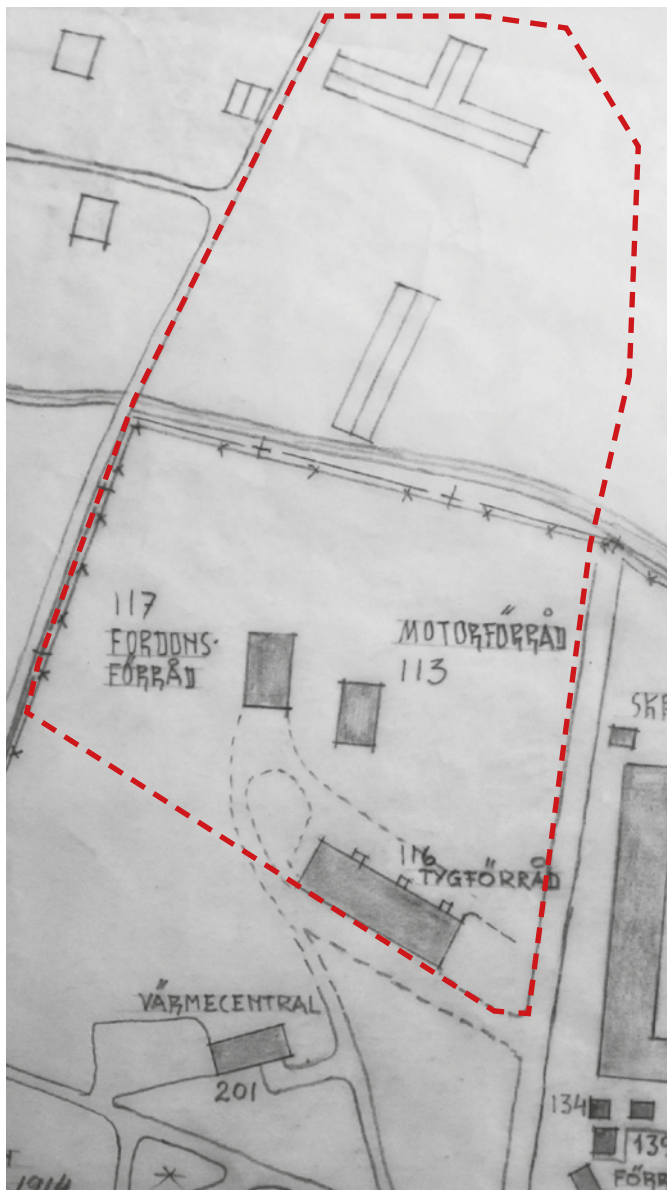
Det tidigare tygförrådet nyttjas idag som kontor och lager. I byggnaden finns även en restaurang, en musikstudio samt en bostadslägenhet.

FORDONSFÖRRÅD

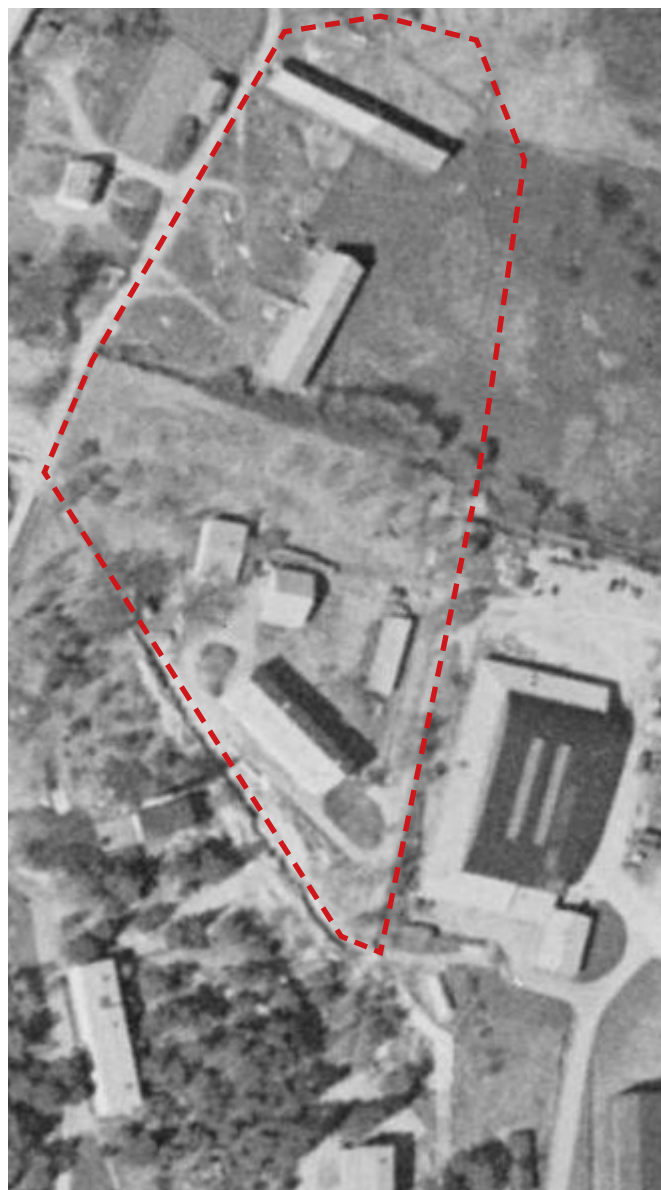
Intill tygförrådet uppfördes vid samma tid som tygförrådet en mindre byggnad som fordonsförråd. Även detta efter ritningar upprättade av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning. Ett motorförråd på fastigheten har vid okänd tidpunkt rivits.

Flygbild över kasernområdet. Aktuell detaljplanområde inom markering. Foto: Erik Claesson, 1970, Kulturmiljöbild, RAÄ.

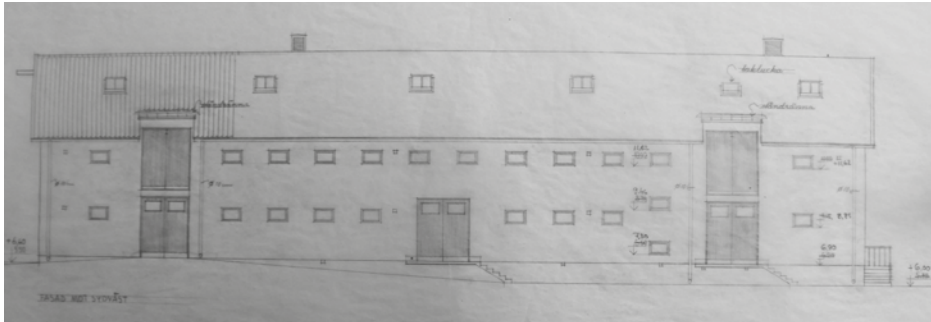
Utsnitt ur situationsplan år 1942. F2 Hägernäs. Kungliga Fortifikationsförvaltningen, 1942.

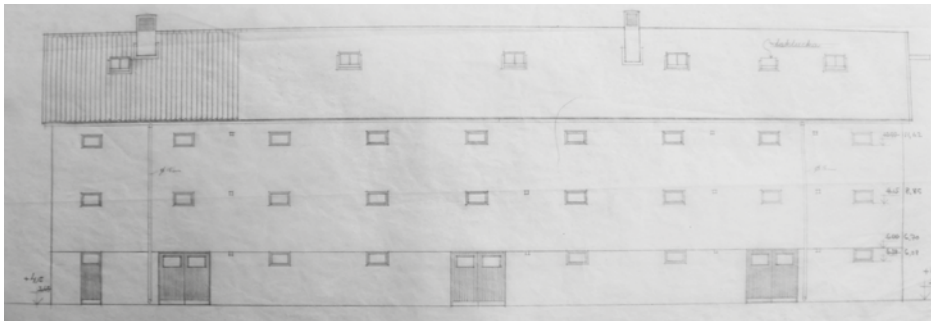
Flygfoto över fastigheten Fenan 1 m.fl. Foto: Historiskt flygfoto, 1950-tal, Eniro.

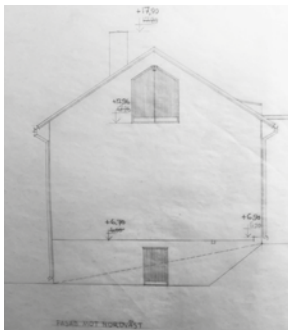
Fastigheten Fenan 1 m.fl. omkring 2010.

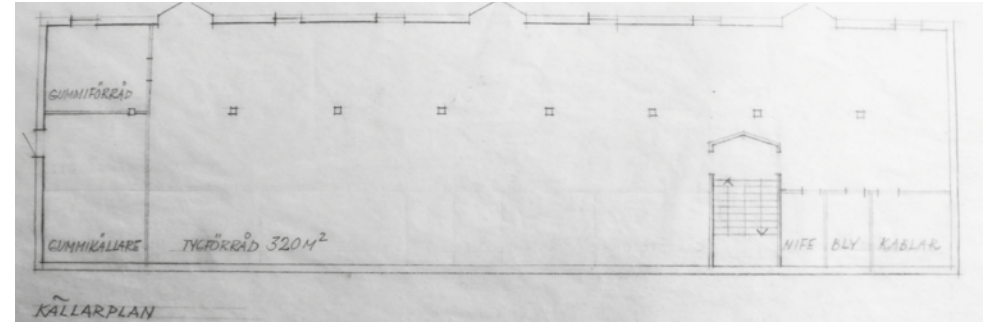
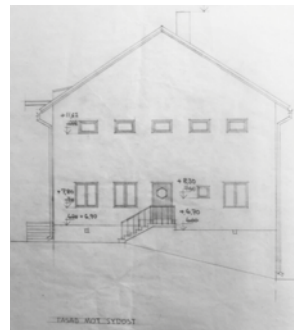
Fasad åt söder. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

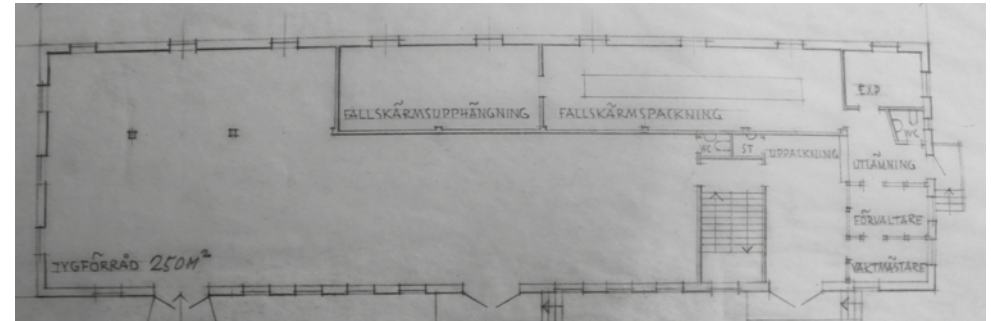
Fasad åt norr. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

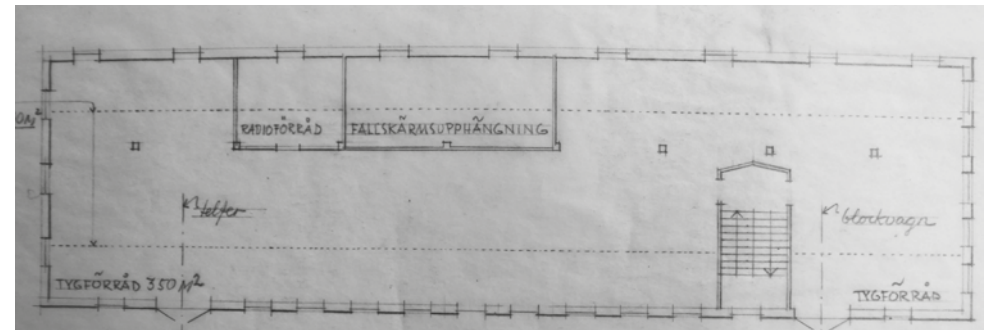
Gavelfasader åt öst och väst. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

Källarplan. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

Bottenvåning. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

Våning 1 tr. Upprättad av arkitekt Nils Backman vid Kungliga Flygförvaltningens byggnadsavdelning år 1944.

F.d. tygförråd mot söder.

F.d. tygförråd mot norr med tillbyggt frysrum år 2012.

Riven förrådsbyggnad på Kungliga Södertörns flygflottilj.

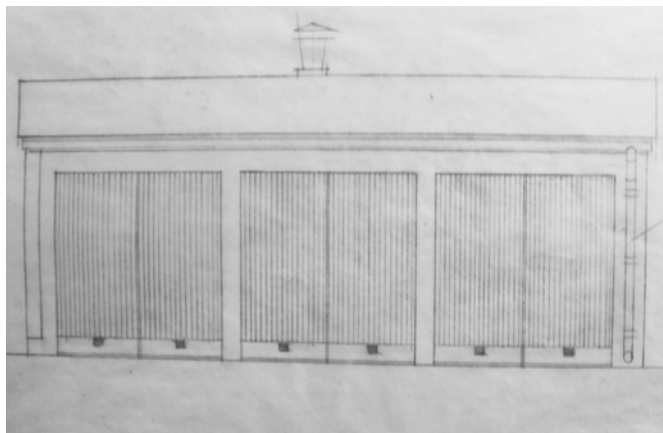
Lagerhall tillbyggt år 2006.

Lagerhall tillbyggt f.d. tygförråd år 2006.

F.d. tygförråd med tillbyggd lagerhall från öster.

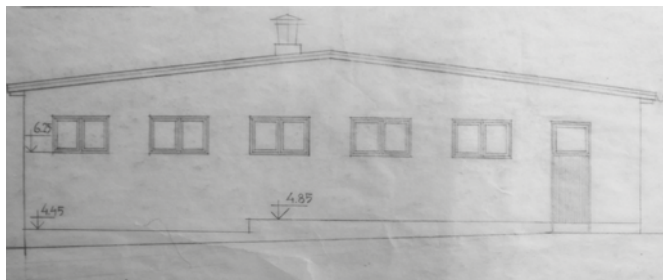
Fordonsförråd mot söder.

Fordonsförrådet med tre portar åt söder.

Fordonsförrådet mot öster.

Fordonsförråd mot väster.

Fordonsförrådet mot väster. Fönster och dörrens överljus har täckts.

Fordonsförrådet åt norr.

FASTIGHETERNA FLYGKOMPASSEN 1, STJÄRNMOTORN 1 OCH 2, HÖJDMÄTAREN 1

På fastigheterna Flygkompassen, Stjärnmotorn och Höjdmätaren stod fram till 1980-talet ekonomibyggnader hörande till Hägernäs gård (se karta s. 13). Dessa revs omkring 1980 efter att gårdens mangårdsbyggnad brunnit ned. Ny bebyggelse för kontor och industri uppfördes på platsen under 1990-talet.

FLYGKOMPASSEN 1

Flygkompassen 1 är bebyggd med en kontors- och fabriksbyggnad uppförd år 1996 efter ritningar av Maud Vretblad Arkitektkontor AB.

Byggnaden utgörs av två byggnadskroppar i en respektive två våningar med rosa fasadputs och vita fönster.

STJÄRNMOTORN 1 OCH 2

Stjärnmotorn 1 och 2 är bebyggd med en industribyggnad uppförd år 1985 efter ritningar av Finn Dahl Byggrådgivning AB. Byggnaden byggdes till år 1993.

Byggnadens fasader är klädda med ljus aprikosfärgad plåtpanel och blå fönsterluckor. Taket täcks av röd korru-gerad plåt.

HÖJDMÄTAREN 1

På fastigheter står tre-fyra tält nyttjade som lagerhallar.

Fastigheten Flygkompassen 1. Kontor- och industbyggnad uppförd under 1990-talet.

Fastigheten Höjdmätaren 1. Tält över lagerhall.

Fastigheten Stjärnmotorn 1 och 2. Industribyggnad uppförd år 1985 med tillbyggnad från år 1993.

Fastigheten Höjdmätaren 1. Tält över lagerhall.

4. OMRÅDET OCH KULTURHISTORISKA VÄRDEN

HÄGERNÄS STRAND

Hägernäs strand präglas av marinens och svenska flygvapnets närvaro i området under åren 1919 - 1974. Området har under 2000-talet i hög grad exploaterats och förtätats för bostadsbebyggelse vilket minskat förståelsen för och upplevelsen av den tidigare verksamheten inom flygflottiljen.

Den bebyggelse som bevarats från flygflottiljens verksamhet har fått nya användningar och bidrar till områdets kontinuitet och belyser områdets historia.

Särskilt det bevarade kanslihuset, vattentornet och gymnastikbyggnaden från 1929-30 utgör en värdefull samlad miljö från områdets tidigaste verksamhet. I området i övrigt finns bevarade solitära byggnader från flygflottiljens verksamhet under 1930- och 40-talet utgörande flyghangarer, logement- och kasernbyggnader m.m., vanligen i tidsypisk funktionalistisk stil, som är betydelsefulla byggnader för områdets historia och avläsbarhet.

Områdets bevarade natur som utgörs av öppna landskapsrum, bergsformationer med naturlig växtlighet samt parkområden vid Hägernäsviken har miljöskapande värden i området.

FASTIGHETERNA FLYGKOMPASSEN 1, STJÄRNMOTORN 1 OCH 2, HÖJDMÄTAREN 1

Fastigheterna ligger på mark där det fram till 1970-talet stod ekonomibyggnader hörande till Hägernäs gård. Av den äldre bebyggelsen finns idag inga spår ovan mark. Eventuella ej synliga kulturhistoriska lämningar som kan berätta om gårdens historia kan vara av kulturhistoriskt intresse.

De befintliga byggnaderna är typiska för 1980- och 90-talens kontors- och industribyggnader men bedöms inte besitta särskilda kulturhistoriska värden.

FASTIGHETEN FENAN 1

De två förrådsbyggnaderna är bevarade från flygflottiljens verksamhet på 1940-talet och bedöms utgöra tidstypiska representanter för flygvapnets funktionalistiska bebyggelse under 1900-talets mitt. Byggnaderna ingår som viktiga beståndsdelar av den bevarade bebyggelsen i området som speglar flygflottiljens verksamhet och bidrar till områdets kontinuitet och möjligheten att avläsa områdets historia.

F.d. Tygförråd

Det f.d. tygförrådets ursprungliga arkitektur är, trots tillbyggnader, ännu avläsbar och är till sin exteriör huvudsakligen välbevarad mot gaturummet. De befintliga tillbyggnaderna bedöms inte vara särskilt väl anpassade till byggnadens karaktär och omfattas inte av några kulturhistoriska värden.

Det f.d. tygförrådets användning som förrådsbyggnad återspeglas i fasadens fönsterband med mindre rektangulära förrådsfönster samt dess stora portpartier i fasaden samt travers i byggnadens övre våning.

Vid planerad utveckling är den större förrådsbyggnaden väsentlig att bevara. Bevarade tygförråd är en ovanlig byggnadskategori vilket ökar byggnadens bevarandevärde.

Sammantaget bedöms det f.d. tygförrådet uppvisa sådana kulturhistoriska värden att begreppet särskilt värdefull byggnad enligt PBL 8 kap. 13§ är motiverat. Vid ändring av särskilt värdefulla byggnader får dessa inte förvanskas och dess karaktär ska tas tillvara.

F.d. fordonsförråd

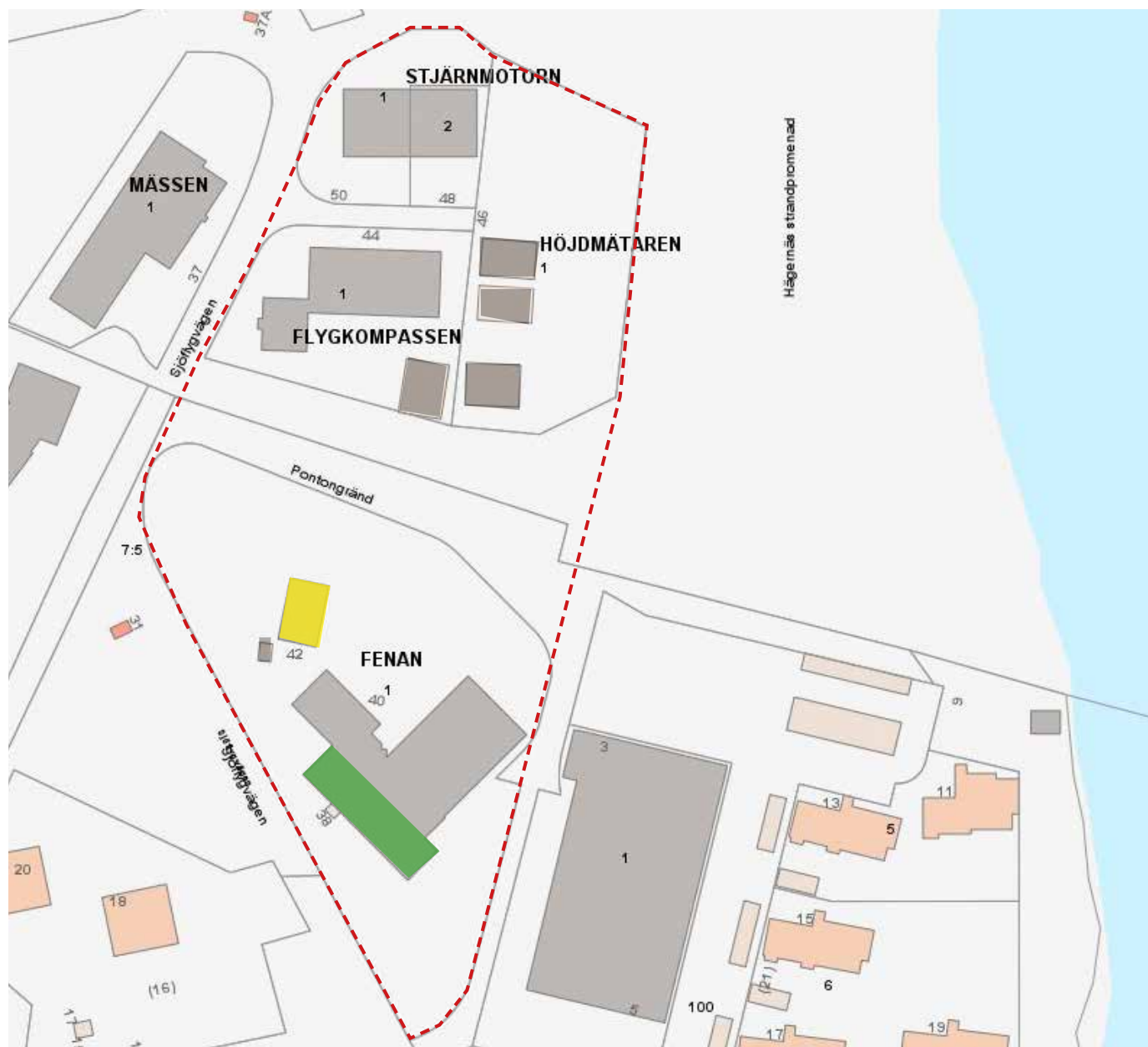
Den mindre förrådsbyggnaden är välbevarad och karaktäristisk för byggnadstidens mindre förrådsbyggnader och representerar därmed ett visst kulturhistoriskt värde men bedöms i sammanhanget vara mindre betydelsefull. Förrådsbyggnaden bedöms ha ett visst bevarandevärde, dock kan särskilt värdefull byggnad enligt PBL 8 kap. 13§ inte motiveras. För byggnaden bör allmänna varsamhetsbestämmelser enligt PBL 8 kap. 17§ vid ändring gälla.

Tomt

Fastighetens kuperade karaktär, med sluttning från Sjöflygvägen, samt vegetation utgörandes en äldre ek, som berättar om platsens agrara historia, samt ett par större björkar bedöms som viktiga inslag för fastigheten och områdets miljöskapande värden.

VÄRDERINGSKARTA

- Byggnad av synnerligen högt kulturhistoriskt värde
- Byggnad som är särskilt värdefull från historisk, kulturhistorisk, miljömässig eller konstnärlig synpunkt
- Byggnad av positiv betydelse för stadsbilden och/eller av ett visst kulturhistoriskt värde
- Byggnad som inte går att hänföra till ovanstående kategorier

Byggnader utom planområdet har inte värderats.

5. VÄRDEBÄRANDE KARAKTÄRSDRAG

FÖLJANDE SÄRDRAG OCH DETALJER BÖR BEAKTAS VID ÄNDRING:

F.d. Tygförråd exteriör

- Byggnadens friliggande rektangulära volym i två våningar med källare i souterräng.
- Släta putsade symmetriska fasader av funktionalistisk karaktär.
- Regelbunden fönstersättning. Fönsterband med ligande mindre rektangulära fönster bidrar till byggnadens karaktär av förrådsbyggnad. Fönsterbågarna är ursprungliga vilket är värdefullt för byggnadens karaktär.
- Sadeltak täckt med rött tvåkupigt tegel.
- Att byggnadens användning återspeglas av fasadernas stora portar i båda våningsplanen.
- Vinklade öppningar i gavelfasader, ursprungligen försedda med portar, är ett tidstypisk drag samt väsentligt för byggnadens förrådskaraktär.
- Ursprungliga portar med fasad stående smal panel försedda med kraftiga bandgångjärn är väsentliga för byggnadens arkitektur.
- Travers över intagsport vittnar om byggnadens ursprungliga funktion som förrådsbyggnad.
- Ursprunglig dörr med överljus i den norra fasadens sockel.
- Skärmtak över långfasadens mittdörr i svart plåt.

F.d. tygförrådet på fastigheten Fenan 1. Tillägg har utförts på ett mindre varsam sätt.

- Skärmtak över gavelfasadens dörr.
- Den gjutna trappan med smidesräcke på byggnadens östra gavelfasad.

Tidigare portar i gavlar har vinklade öppningar.

Ursprungliga portar med kraftiga bandgångjärn.

Små rektangulära fönster med ursprungliga fönsterbågar.

F.d. Tygförråd Interiör

Byggnaden har till sin interiör omdisponerats och moderniserats. Byggnaden bevarar dock material och inredningsdetaljer som är av vikt för det kulturhistoriska värdet och som bör beaktas vid ombyggnad/ändring.

Till värdebärande inredning hör:

- Gjutna golv i källare och vind.
- Brädgolv i övriga plan.
- Brädgjutna tak.
- Brädgjutna pelare.
- Putsade väggar.
- Ursprungliga portar med bandgångjärn.
- Bevarad del av travers i den övre våningen.
- Trapphus med gjuten trappa och smidesräcken och handledare.
- Snedställda fönsterbrädor av trä.
- Kopplade fönsterbågar med ursprungliga tidstypiska fönsterhaspar med ögla.
- Tidstypisk väggarmatur.

Trapphus med gjutna trappor och smidesräcken.

Ursprunglig port och bevarad travers i våning 2.

Ursprungliga fönster och fönsterbrädor av trä med ursprungliga fönsterhaspar.

Utrymme med brädgolv och brädgjutna tak.

Brädgjutet tak.

Utrymme med brädgolv och brädgjutna tak.

Vind med vinklat fönster.

Tidstypisk bevarad armatur.

F.d. Fordonsförråd

- Byggnadens friliggande kvadratiske volym med flackt sadeltak med karaktär av förrådsbyggnad.
- Släta putsade fasader.
- Regelbunden fönstersättning. Tvåluftsfönster med ursprungliga fönsterbågar varav de flesta täckta.
- Flackt sadeltak täckt med falsad svart skivplåt.
- Ursprunglig ventilationshuv.
- Ursprungliga portar med fasad stående smal panel försedda med kraftiga bandgångjärn.
- Ursprunglig dörr med överljus (överljus täckt).

F.d. fordonsförråd från 1940-talet.

Tomt

- Uppväxta björkar.
- Den större eken.
- Tomtens sluttande karaktär.

På fastigheten växer en äldre ek samt ett par högväxta björkar.

KÄNSLIGT/TÅLIGT

I följande analys redovisas byggnadens olika delar och hur känslig respektive tålig dessa är för förändringar som kan påverka det kulturhistoriska värdet. Analysen av byggnadens känslighet/tålighet utgår från tre nivåer; hög känslighet, känsligt och tåligt.

HÖG KÄNSLIGHET

- Byggnaden huvudsakligen välbevarade exteriör och takfall mot Sjöflygvägen som utgör fondmotiv mot vägen.
- Byggnadens karaktär av förrådsbyggnad.
- Fasadernas ursprungligen släta odekorerade fasader.
- Fönsterband med små rektangulära fönster.
- Ursprungliga fönsterbågar.
- Ursprungliga portpartier med ursprungliga portar.
- Trapphus.

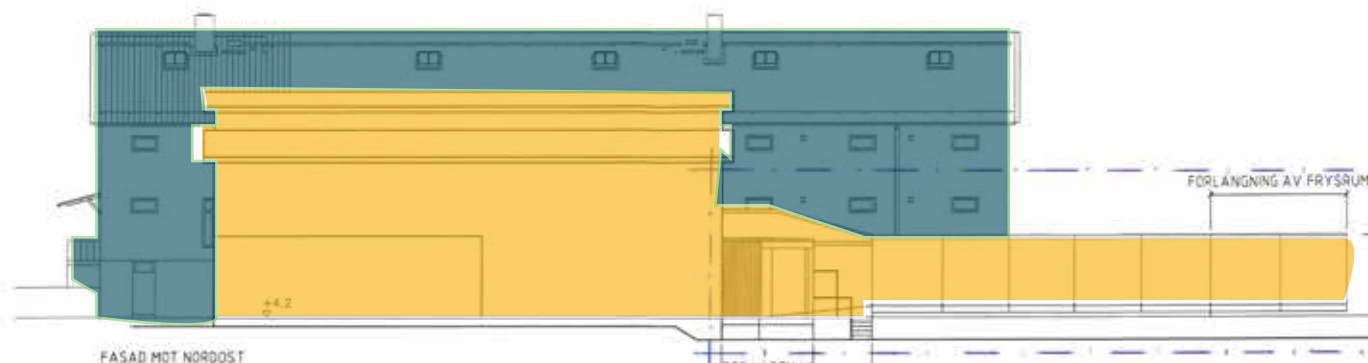
KÄNSLIGT

Byggnadens synliga fasader med fönsterband bidrar till byggnadens förrådskaraktär. Gavelfasadens dörr, trappa och skärmtak. Vinklad form på fönster i gavlar. Bevarad travers. Utrymmen med bevarade karaktärsdrag av intresse för byggnaden som helhet.

TÅLIGT

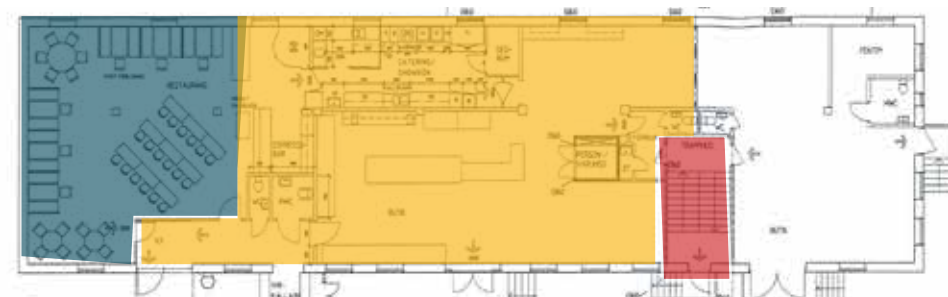
Sentida tillbyggnader och tillägg såsom brandutrymning, ramper, belysning, huvar och m.m. inverkar negativt på byggnadens karaktär. Omdisponerade rum med få bevarade karaktärsskapande drag.

Ej inventerade utrymmen.

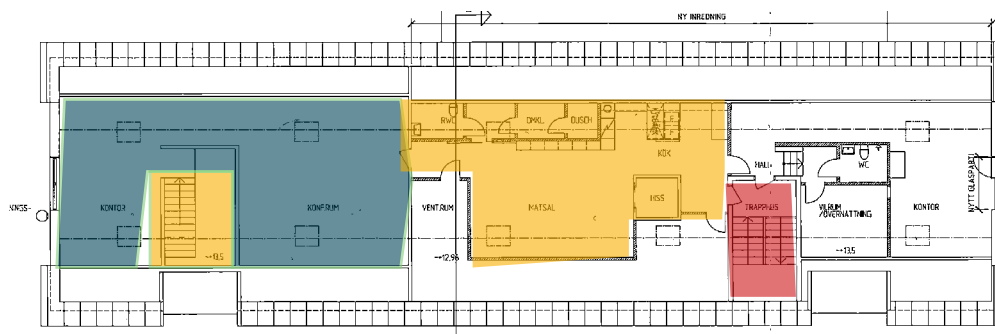
Souterrainvåning samt bottenplan tillbyggnader.

Bottenvåning.

Våning 1 tr.

Vindsvåning.

6. REKOMMENDATIONER VID TILLVARATAGANDE AV BEFINTLIG OCH NY BEBYGGELSE PÅ PLATSEN

BEFINTLIG BEBYGGELSE FASTIGHETEN FENAN 1

F.d. Tygförråd

Det f.d. tygförrådet bedöms omfattas av särskilda kulturhistoriska värden. Byggnaden ska därmed bevaras som en karaktärsskapande byggnad som ingår som en del av flottiljområdets bevarade sammantagna bebyggelse.

Byggnadens ursprungliga karaktär av förrådsbyggnad har arkitektoniska värden som bör bevaras och förstärkas.

I ny detaljplan bör skydds- och varsamhetsbestämmelser för att uppfylla lagstiftningens krav införas för att säkerställa att byggnadens med avseende på form och volym, proportioner, material och materialbehandling, färgsättning samt detaljeringsnivå bibehålls. Ursprungliga portar och travers bör bevaras och skyddas med skyddsbestämmelser. Övriga karaktärsdrag bör skyddas med varsamhetsbestämmelser. Bestämmelse om rivningsförbud bör användas.

Förslag på planbestämmelser

- Byggnaden får ej rivas.

Skyddsbestämmelser

- Ursprungliga portar och dörrar ska bevaras.
- Ursprunglig travers ska bibehållas.
- Takkupor mot vägen får ej utföras.

Varsamhetsbestämmelser

- Kulturhistoriskt och miljömässigt värdefull byggnad som ska bibehålla sin ursprungliga karaktär med avseende på form och volym, proportioner, material och materialbehandling, färgsättning samt detaljeringsnivå.

- Fasader ska vara slätputsade och målade i tidstypisk kulör. Exempelvis gul mustig kulör med fönstersnickrier i samma ton som fasad eller något mörkare samt markerad grå sockel.
- Fönster ska till form, material, indelning och proportioner bibehållas till sin utformning.
- Tygförrådets taktäckning ska vara rött tegel.
- Gavelfönstrens vinklade form ska bibehållas.
- Den gjutna trappan på gavelns östra fasad ska bibehållas till sin utformning.

F.d. Fordonsförråd

Det f.d. tygförrådet bedöms omfattas av vissa kulturhistoriska värden. Byggnaden bör tas tillvara som en karaktärsskapande byggnad som en del av flottiljområdets bevarade bebyggelse som helhet. Vid ändring bör byggnadens ursprungliga karaktär av förrådsbyggnad bevaras och vara avläsbar. Detaljer väsentliga för byggnadens karaktär ska tas tillvara.

Förslag på planbestämmelser

Varsamhetsbestämmelser

- Byggnaden ska bibehålla sin ursprungliga karaktär med avseende på form och volym, proportioner, material och materialbehandling, färgsättning samt detaljeringsnivå.
- Fasader ska vara slätputsade och målade i tidstypisk kulör. Exempelvis gul mustig kulör med fönstersnickrier i samma ton som fasad eller något mörkare.
- Fönster ska till form, material, indelning och proportioner bibehållas till sin utformning.
- Portar och dörrar till form, material, indelning och proportioner bibehållas till sin utformning.
- Den mindre förrådsbyggnadens taktäckning ska vara svart skivtäckt plåt.

Tomt

Fastighetens växtlighet är av vikt för områdets natur till sin helhet. Växtlighet som bidrar till områdets karaktär bör tas tillvara. Den större eken har särskilt stora miljöskapande värden och bör ges skyddsbestämmelser i ny detaljplan. Mark över trädets rotsystem bör skyddas från förändring och tyngd under byggtiden.

Förslag på planbestämmelser

Skyddsbestämmelser

- Eken får ej fällas.
- Prickmark runt eken för att skydda rötterna från ny bebyggelse.
- Uppväxta björkar ska bevaras. Vid fällning ska nya planteras.

KVALITETER ATT ÅTERSKAPA

I den fortsatta förvaltningen finns möjligheter att återställa Tygförrådets ursprungliga utförande vilket skulle förstärka det arkitektoniska värdet och öka byggnadens karaktärs-skapande värde inom området.

Det ursprungligen friliggande f.d. tygförrådet kan befrias från sentida tillbyggnader till fördel för byggnadens arkitektoniska värden.

Fasaderna har efterhand försetts med installationer som belysning, skyltar, markiser, ramper, utrymning, utedon m.m. som med fördel kan "rensas upp" för att byggnaden ska framträda på, till fördel för dess karaktär, fördelaktigare sätt.

Portar/dörrar som i sen tid ersatts med nya portar med en avvikande karaktär kan med fördel återställas. Befintliga ursprungliga portar används som förebild vid nyttillverkning.

Ursprunglig färgsättning av fasader och fönster bör undersökas inför omfärgning. Fasader ska vara slätputsade och vid omfärgning bör färgsättning typisk för 1940-talet tillämpas. Exempelvis gul mustig kulör med fönstersnickerier i samma ton som fasad eller något mörkare.

UTVECKLING OCH TILLÄGG

Tygförrådet bedöms framträda fördelaktigast utan tillbyggnader. Vid eventuella tillägg bör sådana utföras med stor anpassning till byggnadens kulturvärden för att säkerställa att lagstiftningens krav på anpassning enligt PBL 2 kap. 6§ uppfylls. En tillbyggnad mot norr, i läge för befintliga tillbyggnader, som bevarar större delen av fasaden fri bör kunna tillåtas. Fasader mot vägen bör hållas fria från tillägg.

Vid anpassning av byggnaden för ny verksamhet kan möjligheten prövas om portöppningar t ex kan försees med glasade partier samtidigt som de ursprungliga befintliga portarna bibehålls uppställda. Ett förslag skall uppfylla krav på bevarande av befintliga portar och dörrpartier och samtidigt bevara byggnadens karaktär.

Den övre våningens små fönster bör bibehållas som ett väsentligt karaktärsdrag. Möjlighet till att ersätta vissa fönster i bottenvåningen till tvåluftsfönster lika befintliga bör kunna prövas. Ett förslag skall uppfylla krav på varsamhet och bibehålla byggnadens karaktär.

Vid nya fönster ska befintliga ursprungliga fönster användas som förlaga avseende material och dimensioner. För att effektivisera byggnadens energivärden kan ett byte av bågarnas inre glas till energiglas vara möjligt.

En flyttning av byggnaden kan enbart utföras med en lämplig placering inom området. En flyttning av byggnaden till annat område innebär en minskning av de bevarade byggnader från flygflottiljens verksamhet vilket medför en sammantagen minskning av områdets kontinuitetsvärde. En flyttning till ett annat område innebär också att byggnaden förlorar sitt sammanhang vilket medför minskade kulturhistoriska värden.

NY BEBYGGELSE

Ny kompletterande bebyggelse på fastigheterna bör inordna sig till den befintliga omgivande bebyggelsens volymer och höjder. Befintlig bebyggelse från flyttflottiljens tid bör framledes var avläsbar och inte skymmas av nya byggnader. Ny bebyggelse bör hålla respektavstånd från befintlig kulturhistoriskt värdefull bebyggelse och anpassas avseende höjd och volymer till denna. Storskalig stadsmässig sammanhängande kvartersbebyggelse kan komma att överordna sig den befintliga bebyggelsen, särskilt byggnader från flygflottiljens tid som utfördes fristående indragna i den naturliga terrängen. Hur mötet med bevarade byggnader från flygflottiljens tid, sentida bebyggelse och ny bebyggelse planeras är väsentligt för området som helhet.

Befintliga fasadmaterial, kulörer, volymer, takfall inom området bör studeras för att ny bebyggelse ska ansluta till befintliga byggnader på ett lämpligt sätt.

Indragen placering på tomtmark, vilket är utmärkande för fastigheten, kan vara fördelaktigt så att växtlighet tillåts vid gata. Områdets bevarade naturliga växtlighet till sin helhet är ett viktigt karaktärsdrag som bör bibehållas och utvecklas.

Av vikt är hur ny bebyggelse möter den utspärade parkmarken mellan fastigheten Höjdmätaren och stranden. Ny bebyggelse bör placeras på lämpligt avstånd från parkmark och till höjd och volymer relatera till den obebyggda parkmarken.

7. KÄLLOR

LITTERATUR & RAPPORTER

Arkitekturprogram för Täby regionala stadskärna, Antagen av stadsbyggnadsnämnden 2019-02-12

Detaljplan för Fenan 1 och Flygkompassen 1 m.fl. Start-PM, D.nr. SBN 2018/339-20, 2019-04-11

F2 Hägernäs, Täby Hembygdsförenings skriftserie Nr 21, Borås 1987

F18 Kamraten, Tidning för F18 kamratförening medlemmar ur Kungliga Södertörns Flygflottilj/Flygvapnets Södertörnskolor, Nr 54, Dec 2016

Täby kommuns bevarandeplan, Täby, 1990

Översiktsplan för Täby kommun, Fördjupning för F2-området i Södra Hägernäs, 2000-10-25

ARKIV

Digitalt museum, foton, <https://digitaltmuseum.se/>

Riksarkivet, Arninge, Kungliga Byggnadsstyrelsens arkiv (1918-1993), byggnadsritningar och situationsplaner

Stockholms läns museum, Fotodokumentation av F2 Södra Hägernäs, 2000

Täby kommun, bygglovsarkivet

INTERNET

Flygkarta, <https://www.bing.com/maps>

Försvarets Historiska Telesamlingar, Foton från F2 Kamratförening, http://fhtprov.se/fv_film_f2_kamratforenng.html

Flygfoto, <https://www.hagernasstrand.se/p/bilder.html>

Hägernäs Strand, Historik, <https://www.hagernasstrand.se/p/historik.html>

Roslagens flygflottilj, https://sv.wikipedia.org/wiki/Roslagens_flygflottilj